

Til deg som leser: Dette er et arbeidsdokument, og ikke alle deler er like gjennomarbeidet. Ser du mangler eller har forslag til endringer, kan du gjerne komme med innspill. Eventuelle innspill kan sendes inn anonymt via [spørreskjema](#) eller direkte til line.r.foreland@uia.no.

Til læreren

Gjennom dette prosjektet ønsker vi å legge til rette for at både elever og lærere kan øke sin kunnskap om samene som Norges urfolk gjennom varierte innfallsvinkler, oppgaver og stor grad av utforsking. Utforskingen tar i bruk Minecraft Education Edition (M:EE). Her kan elevene besøke Sametinget, og utforske sentrale personer, gjenstander og hendelser knyttet til samenes historie, kultur og språk. Minecraft-verdenen og tilhørende oppgaver vil kunne dekke kompetansemål i flere fag. Det ligger også godt til rette for å kunne jobbe tverrfaglig, og opplegget kan ses i sammenheng med alle de tre tverrfaglige temaene i LK20. Har du behov for informasjon om bruk av Minecraft: Education Edition, kan du kikke på informasjonen i brukerveiledningen.

Både i overordnet del av læreplanen og i fagspesifikke læreplaner fremheves samene som urfolk, og kunnskap om samene skal tydeliggjøres etter innføringen av den nye læreplanen i 2020 (LK20). I overordnet del står følgende: «Gjennom opplæringen skal elevene få innsikt i det samiske urfolkets historie, kultur, samfunnsliv og rettigheter. Elevene skal lære om mangfold og variasjon innenfor samisk kultur og samfunnsliv.» (Kunnskapsdepartementet, 2020). Uavhengig av fag det undervises i, er det med andre ord avgjørende at lærere har kompetanse om samisk språk og kultur, samenes status og rettigheter som urfolk. Lærere må videre kunne integrere denne kunnskapen i egen undervisning (Andreassen og Olsen, 2020. s. 21-22). Dette prosjektet tar sikte på å legge til rette for en utforskende tilnærming til undervisning som omhandler, direkte eller indirekte, denne tematikken.

Å undervise om politiske prosesser der alle eller flertallet av elevene er samiske, er annerledes enn å undervise en klasse der ingen elever er samiske. Om du som lærer tenker at undervisningen din, uansett hvem som er elevene dine, skjer *for* et samisk samfunn, gjør det noe med hva du sier og gjør (Andreassen & Olsen, 2020, s. 141). Hvordan dette undervisningsopplegget tas i bruk vil med andre ord avhenge av elevsammensetning og bakgrunnskunnskap til lærere og elever. Samtidig er det viktig å være bevisst på hvilken intensjon du har som lærer, og hvordan innholdet formidles. Undervisning om urfolk må ha en kunnskapsside, men ikke minst en holdningsskapende side som tar opp hvordan man

møter ytringer knyttet til rasisme og samehets (Andreassen og Olsen, s. 159, 2020). I undervisning om samiske temaer må man derfor tilstrebe å unngå stereotypiske framstillinger.

Forslag til bruk

Læreren står fritt til å benytte ressursen slik hen mener er mest hensiktsmessig. Vi anbefaler likevel at bruk av Minecraft inngår som en del av et større undervisningsopplegg. I første omgang mener vi det er tilstrekkelig å gi elevene 15-20 minutter i Minecraft, der de kan utforske Sametinget. I Sametinget vil elevene blant annet møte skilt med samiske tekster, informasjon og spørsmål fra veivisere og minst én sentral historisk person, i tillegg til selve bygningen. På dette stadiet er ikke bygget ferdigbygget, men det er mulig å gå rundt i gangene og besøke bibliotek og plenumssal. Elevene kan utforske bygget, og velge seg to-tre elementer fra besøket som de tar med seg og undersøker nærmere utenfor Minecraft. Det kan være de finner spørsmål de må finne ut av, eller om de ønsker å sammenlikne bygget i Minecraft med det faktiske bygget.

I denne lærerveiledningen vil du finne informasjon knyttet til noen sentrale elementer. I Minecraft-verdenen finnes det veiledere som vil stille spørsmål elevene kan finne ut av. Det er også informasjon i enkelte av de oppslåtte bøkene på biblioteket. Informasjonen i denne veiledningen dekker noe av det vi har lagt opp til at elevene kan utforske. Dokumentet dekker ikke alt av fagstoff, og det er mye annen informasjon elevene også bør kjenne til om samisk kultur og tradisjon. Dette dokumentet er ment som et utgangspunkt for og hjelp til videre arbeid.

Kort om aktuelle tema

Urfolk

En forståelse av hva som er et urfolk bygger blant annet på en faglitteratur og internasjonale avtaler. I 1990 ratifiserte Norge The International Labour Organizations (ILO) konvensjon nr. 169. ILO er en særorganisasjon i FN som har jobbet med urfolksspørsmål. En del av dette arbeidet førte til utarbeidelsen av den eneste internasjonale konvensjonen som utelukkende omhandler urfolk. ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater ble

ratifisert i Norge i 1990, og med dette forpliktet norske myndigheter seg til å bevare samisk språk og kultur. I Norden er det bare Norge og Danmark som har ratifisert ILO-konvensjon nr. 169. I Sverige er samer en nasjonal minoritet, og ikke urfolk.

I artikkel 1 nr. 1 b. i ILO-konvensjon nr. 169 defineres urfolk som:

Folk i selvstendige stater som er ansett som opprinnelige fordi de nedstammer fra de folk som bebodde landet eller en geografisk region som landet hører til da erobring eller kolonisering fant sted eller da de nåværende statsgrenser ble fastlagt, og som - uansett deres rettslige stilling - har beholdt alle eller noen av sine egne sosiale, økonomiske, kulturelle og politiske institusjoner.

En misforståelse som kan dukke opp i omtale av urfolk, er at betegnelsen «urfolk» utelukkende gjelder folkegrupper som var de første menneskene i et område. Dette er ikke riktig. Det området som i dag er Sápmi/Sábme/Saepmi og Norge ble befolket for ca. 11 000 år siden. Hvilken etnisitet disse menneskene hadde, er umulig å fastslå, og heller ikke av betydning for samenes status som urfolk (Andreassen & Olsen, 2020, s. 39).

Egenidentifisering er også et grunnleggende kriterium for å ha status som urfolk, og i samisk sammenheng er dette et krav for å registreres i det samiske valgmanntallet. Egenidentifisering avgjør ikke nødvendigvis om man er same, men det er avgjørende for å registreres i valgmanntallet. Antall samer i Norge er høyere enn antall registrerte i valgmanntallet (Andreassen & Olsen, 2020, s. 13). Urfolk har ofte en egenartet kultur basert på naturressursene, og de skiller seg sosialt, kulturelt og/eller språklig fra den dominerende befolkningen. Urfolk er ofte en minoritet i landet, men ikke alltid.

Les mer på regjeringen.no.

Elsa Laula Renberg

Elsa Laula Renberg ble født i 1877 i Susendalen i Nordland. Hun vokste opp i den lille bygda Kanaaen i Västerbotten. Familien var fattig, og faren og broren døde under mystiske omstendigheter. De ble funnet døde på bunnen av en fjellsjø. Etter det ble Elsa, søsteren og moren mer eller mindre rettsløse. De ble forsøkt drevet bort fra hjemmet sitt og fratatt livsgrunnlaget sitt. Elsas mor viste Elsa at det nytter å gjøre motstand. Da moren ble truet

med utkastelse, dro hun til kong Oscar II i Stockholm. Han kunngjorde skriftlig at hun fikk bo i Kanaaen så lenge hun levde.

Som voksen stiftet Elsa Laula Renberg verdens første sameforening i Sverige i 1904, og tre år senere samlet hun samene til det historiske første landsdekkende samemøtet 6.februar 1917. Møtet ble holdt i metodistkirken i Tråante, Trondheim, og de diskuterte blant annet organisering, reinbeterettigheter og skolegang for samiske barn. Elsa Laula Renberg krevde like rettigheter for samene og slutt på diskrimineringen. For dette anses hun som en viktig foregangsperson for samers rettigheter. I 2017 vedtok Samerådet Renbergs fødselsdag 29. november skal være en offisiell samisk flaggdag.

«Samenes fremtid er trua fra alle kanter. Vårt folks fremtid ligger i deres hender. Med dere kraft skal vi hevde vårt folk og vår rett til vårt eget land. Problemet er kolonisering. Medisinen er organisering.». «Når vi står alene, kan vi lite eller ingenting utrette. Felles har vi i midlertidig en interesse, og må forenes og bli en makt!» Elsa Laula Renberg

[Se film om Elsa Laula Renberg her. \(NRK\)](#)

Nasjonaldagen 6.februar

Det første samiske landsmøtet ble avholdt i Tråante, Trondheim 6.februar 1917. Elsa Laula Renberg var initiativtaker til dette første møtet, og hun kjempet for en felles organisering for å ivareta samiske interesser. Dette møtet la grunnlaget for samisk organisering, og er en viktig del av samisk politisk organisasjonshistorie. På Samekonferansen i 1992 ble det vedtatt at 6.februar skal være den samiske nasjonaldagen, til minne om det første samiske landsmøtet.

Det er stor frihet i hvordan man markerer dagen. I byer og på steder med et visst antall samer er det vanlig med offisielle markeringer i form av taler og konserter. Skoler og barnehager har blitt viktige arenaer for markering og feiring. I Oslo er det en tradisjon at ordføreren inviterer samer i Oslo og østlandsområdet til frokost på rådhuset på nasjonaldagen.

[Se animasjonsfilm om samenes nasjonaldag fra Sametinget.](#)

[Se kort film om samenes nasjonaldag fra NRK.](#)

Flagget

I 2003 ble 6. februar offisiell flaggdag i Norge. Det samiske flagget er et felles, internasjonalt symbol for alle samer. Flagget har de samiske fargene rødt, grønt, gult og blått og en sirkel som symboliserer sola (rødt) og månen (blått). Det gule og grønne skal forestille naturen og dyr i samisk kultur. Den delte sirkelen i flagget er også inspirert av runebommen, en samisk tromme.

Nasjonalsangen - Sámi soga lávlla/Samefolkets sang

«Sámi soga lávlla» er et dikt av Isak Saba. På samekonferansen i Åre i 1986 ble den vedtatt som den samiske nasjonalsangen. Teksten er oversatt til de fleste samiske språk. [I denne videoen](#) kan du høre den originale versjonen, som er på nordsamisk.

Sametinget

Sametinget ble opprettet i 1987, og har sitt hovedsete i Karasjok i Finnmark. Sametinget er en nasjonal, representativ folkevalgt forsamling for samer i Norge. Sametinget styres til daglig av Sametingsrådet, som ledes av sametingspresidenten. Sametingspolitikkerne velges inn for fire år av gangen. Det første sametinget ble åpnet av H.M. Kong Olav V 9.oktober 1989, og den første sametingspresidenten het Ole Henrik Magga.

I dag er det Aili Keskitalo som er sametingspresident. Aili Keskitalo har sittet som president i til sammen tre perioder, 2005-2007 og 2013-2016 og nåværende periode. I sin første periode var hun den første kvinnelige sametingspresidenten. Det er valgår i 2021, men Aili Keskitalo stiller ikke til gjenvalg.

Sametinget skal styrke samenes politiske stilling og fremme samenes interesser i Norge. De arbeider for at samene skal få sikret og utviklet språk, kultur og samfunnsliv. I Norge spiller Sametinget en særlig aktiv rolle som konsultasjonspartner innen utdanning, og det kom tydelig til syne med Sametingets bidrag inn mot nye læreplaner til LK20.

Parlamentsbygget sto ferdig i 2000, og ble offisielt innviet av H.M. Kong Harald V 2.november 2000. Utformingen er inspirert av samisk kultur og tradisjon, og av naturen. Bygget har en rund form, lik mange tradisjonelle samiske bygg. Bygningen har vunnet Byggeskikkprisen i 2001, og er en særpreget bygning både utenpå og inni. Plenumssalen,

amfiet for møtene i samenes folkevalgte forsamling, er formet som en lávvu. Innvendig finner vi blant annet Samisk spesialbibliotek. Sametingets «Stjernesamling» inneholder bøker som er flere hundre år.

Veggene i paramentsbygget er dekorert av malerier og bilder som illustrerer samene og Sametingets forhistorie. Vi finner blant annet malerier av noen av delegatene fra det første samiske landsmøte i 1917. På veggen henger også Rolf Grovens maleri «La elva leve», som er en symbolsk fremstilling av Alta-Kautokeino-konflikten, samt fotografier fra demonstrasjonene mot utbygging av Alta-Kautokeino-vassdraget.

[Dra på virtuelt besøk til paramentsbygget her.](#)

Å stemme

Dersom du ønsker å stemme ved sametingsvalget, må du være oppført i Sametingets valgmanntall.

Sameloven § 2-6. Sametingets valgmanntall.

Alle som avgir erklæring om at de oppfatter seg selv som same, og som enten

a) har samisk som hjemmespråk, eller

b) har eller har hatt forelder, besteforelder eller oldeforelder med samisk som hjemmespråk, eller

c) er barn av person som står eller har stått i Sametingets valgmanntall, kan kreve seg innført i Sametingets valgmanntall.

Begjæring om innføring i Sametingets valgmanntall rettes til Sametinget.

Samepresidentens nyttårstale og samiske forbilder

Sametingspresident Aili Keskitalo (NSR) avholdt sin siste nyttårstale som sametingspresident på NRK2, første nyttårsdag 2021. I talen løfter hun frem flere personer som på en eller annen måte fremmer det samiske i dag.

De tre kunstnerne Anders Sunna, Máret Anne Sara og Pauliina Feodoroff skal fylle en samisk paviljong på Venezia-biennalen i 2022. En biennal brukes om storskala kunstutstillinger og

kulturfestivaler. Aldri før har urfolkskunstnere fått tildelt en hel paviljong under Venezia-biennalen, som ofte omtales som verdens viktigste kunstutstilling. [Les mer her.](#)

Lemet Máhtte Eira Sara brukte åtte måneder på å oversette 14 000 engelske ord i spillet Minecraft til nordsamisk. For jobben han gjorde, ble han [tildelt Samisk språkløftepris](#) i 2020 av Sametingspresidenten Aili Keskitalo. Lemet Máhtte Eira Sara har vært involvert i arbeidet med å utvikle den samiske verdenen i Minecraft, og du vil møte ham om du utforsker bygget.

Ann-Marie Dorph ble [trakassert på bussen](#) i Tromsø fordi [hun snakket samisk](#). Dette angrepet føyer seg inn i en rekke av samer som opplever samehets. Hendelsen har også ført til at det har oppstått kampanjer i sosiale medier, og mange har engasjert seg under emneknaggene #doarváidál og #noknu. [Kulturminister Abid Raja](#) er en av dem som tar sterk avstand fra hendelsen.

[Les talen her.](#)

[Hør og se talen her.](#)

«Luottat – Spor», maleri i Plenumssalen

Veggmaleriet «Luottat» er laget av Hilde Skancke Pedersen og henger i plenumssalen i parlamentsbygget i Karasjok. Kunstverket åpner for mange tolkninger. På metallplater har kunstneren etset inn spor fra samiske bo- og gravplasser som f.eks. hustuffer og labyrinter. I den digitale omvisningen av Sametinget trekkes det fram leirbål, hav og stjernehimmel som mulige tolkninger. Se hva omviser Anders Henriksen sier om bildet her: [Dra på virtuelt besøk til paralmensbygget her.](#) (Fra 2:10 og utover.)

Språk

I dag har vi tre offisielle samiske språk i Norge: nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk. Disse tre variantene av samisk er anerkjent som ulike språk, og de står lenger fra hverandre enn for eksempel norsk, svensk og dansk. I Norge er det langt flere som snakker nordsamisk enn de to andre variantene. I tillegg finnes det flere andre varianter av samiske språk som er helt eller delvis utryddet i Norge. Eksempler på disse er pitesamisk og skoltesamisk. Som følge av fornorskningen av samer, som varte i om lag 100 år, ble samiske språk i stor grad ble tapt for en hel generasjon, og er en av årsakene til at norsk er det største språket blant samer i dag.

I Minecraft kan elevene finne flere skilt med tekst på både nordsamisk og norsk. Det er også en egen språkvegg inne i Sametinget, der en setning presenteres på de tre offisielle samiske språkene.

Nordlyset

I samisk tradisjon ble nordlyset oppfattet som å ha en overnaturlig kraft som kunne påkalles i tvister. Nordlys har flere samiske navn, blant annet Guovssahasa, som betyr det hørbare lyset. Det finnes symboler for nordlyset som kan være på runebommer.

Nordlyset var noe man fryktet fordi man ikke visste hva det var, og derfor har det blitt myteomspunnet og fått mange ulike fortellinger. Det ble nok også brukt i oppdragelsen til å «skremme» barn fra å gå ut og erte nordlyset. Det fantes mange fortellinger om barn som hadde terget nordlyset som det ikke hadde gått bra med. Fortsatt den dag i dag lærer mange samiske barn en regle som handler om hvordan nordlyset løper over himmelen, med fleskebit og spiker i munnen, og med hammer i panna og øks i ryggen.

Guovssahasat vihket, lip lip li.

Buoidi njálmmis lip lip li.

Veažir gállus lip lip li.

Ákšu sealggis lip lip li.

Ja spigir njálmmis!

Litteraturliste

Andreassen, B.-O. & Olsen, T. A. (Red.) (2020). *Urfolk og nasjonale minoriteter i skole og lærerutdanning*. Fagbokforlaget.

Kunnskapsdepartementet. (2020). *Overordnet del – verdier og prinsipper i grunnopplæringen*. Hentet fra <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/>

Forslag til eksterne ressurser og videre arbeid:

Ressurs	Link
---------	------

Joik og musikalske tradisjoner.	Joik av Ella Marie Hætta Isaksen og Jon Henrik på YouTube.
Skole.samiskeventyr.no er en eventyrspillplattform med innhold i et fortellende og pedagogisk format for norsktalende og samisktalende elever. Ressursen koster penger.	https://skole.samiskeventyr.no/
Svensk dokumentarserie. <i>Samenes tid</i> . En historie som strekker seg over to tusen år og store deler av Norden, men som knapt har blitt fortalt. 3 episoder á ca 1 time.	https://tv.nrk.no/serie/samenes-tid/sesong/1/episode/1/avspiller
«Den stille kampen» er en tv-serie fra NRK på seks episoder á 30 min som omhandler Norges største og eldste kjente urbefolkning.	https://www.nrk.no/skole/?mediald=19747&page=search&program=Den+stille+kampen
Minstemme.no er en god ressurs, der man kan søke på tema, trinn og fag. Det finnes en rekke oppgaver og opplegg knyttet til samer.	https://www.minstemme.no/
Et nettbasert verktøy som skal bidra til en mer faktabasert debatt om samiske spørsmål.	http://samiskmyteknuser.no/
Filmen <i>Sameblod</i> . Filmstudieark er tilgjengelig her . Filmstudiearket inneholder oppgaver som kan benyttes i flere fag.	
«Joik i skolen». Veiledningshefte med undervisningsopplegg i joik i musikk, norsk læreplan: 1.-7.trinn	https://kunstkultursenteret.no/wp-content/uploads/2018/11/Joik-i-grunnskolen.pdf?fbclid=IwAR0mfYQJw4B87uSeYD64XU_G9Yj2b87riH0RUbyYQoUDhxPNMO1rCe_V6JWk